

JOHN MAGNUS LINDBERG:

Samhället och TCO

Tio av TCOs 24 förbundsordförande har ingått i en utredning som tillsattes av TCOs styrelse 1976. Utredningen offentliggjordes i början av sommaren. Den redovisar förslag till organisationens handlande inom områden som den interna demokratin, opinionsbildningen inåt och utåt, samt TCOs samhällsbevakande uppgifter. Sammantaget berör utredningen flertalet av de problem som debatterats de senaste åren. Civilekonom John Magnus Lindberg har läst utredningen och ger i artikeln sina personliga synpunkter och kommentarer.

Den omfattande lagstiftning på arbetsmarknadsområdet som skett under 1970-talet har lagt en rad nya och utvidgade uppgifter på de fackliga organisationerna. Medbestämmanderätt, förtroendemans ställning och betald facklig utbildning har givit fackföreningsrörelsen ökad makt och inflytande. Parallellt härmed har allt flera samhällsfrågor ansetts ha direkt betydelse från facklig politisk synpunkt. Bevakningsområdet har successivt vidgats.

Kring många av dessa samhällsfrågor har det förts en engagerad debatt inom såväl som utanför de fackliga organisationerna. Av skilda anledningar har diskussionen stått hetast kring TCOs utspel och ställningstaganden. För det partipolitiskt obundna TCO har några frågeställningar med starka politiska förtecken som skattefrågan, Sveriges Radios organisation och sist men inte minst löntagarfondfrågan lett till en livlig debatt. Den har delvis varit fylld av missförstånd och präglad av att debattörerna talat förbi varandra. Sakfrågorna har ofta kommit i skymundan. I stället har diskussionen rört teman som fackets maktposition, graden av politisering samt påstådd brist på överensstämmelse mellan TCOs handlande och en bredare medlemsopinion.

TCO-ledningen har varit påtagligt irriterad över uppmärksamheten. Man har talat om att vissa kretsar velat komma åt TCO. Man har i övrigt hänvisat till att en särskild utredningsgrupp tillsatts och att kongressen 1979 kommer att fastställa TCOs fortsatta policy.

TCO har en framskjuten position i samhället. Organisationen utgör en tung faktor i

organisations-Sverige. Medlemsantalet växer fortlöpande och uppgår i dag till en dryg miljon. Detta medför ett betydande ansvar. Det innebär också att TCO måste med gott humör ta den diskussion om TCOs roll i samhället som pågår. Tal om konspiration eller hänvisning till ospecificerade mörksens krafter bör föras ur debatten. En saklig diskussion om TCOs ställning i det svenska demokratiska systemet måste vara ett första-handsintresse inom och utom TCO.

TCO i samhället

I december 1976 tillsatte TCOs styrelse en utredning, TCO i samhället, med uppgift att göra en samlad redovisning av – som det hette i direktiven – TCOs mål, möjligheter och medel i tillvaratagandet av tjänstemännens intressen i samhället. Utredningen avlämnade sin rapport i juni i år.

Engagemanget i mera allmänna samhällsfrågor utanför de egentliga avtalsfrågorna har successivt vuxit sig mycket starkt. TCO är representerat i ett stort antal statliga utredningar. Förra året avgavs 189 remissyttranden vartill kom en mängd framställningar och uttalanden. Till detta kan fogas styrelsrepresentation i verksstyrelser och andra officiella centrala organ samt ett inte ringa engagemang på det regionala och lokala planet. Inga områden är främmande, inga frågor för ringa. Under de senaste åren har remissvar om arbetsförmedling varvats med svar om kasinoverksamhet i Sverige, sysselsättningspolitiken med innehavet av taxitillstånd i kommunerna och familjepolitik med registrering av fritidsbåtar.

Intresset för samhällsfrågor har också kommit till uttryck genom det stora antalet, delvis mycket omfattande, utredningar, rapporter och programskrifter som TCO offentliggjort. Dessa finns redovisade i en bilaga till utredningen. Det skulle också varit intressant att erhålla en bild av TCOs totala officiella representation. I utredningen talas endast i mera allmänna ordalag om att TCO måste verka för "att organisationen bereds ytterligare representation i olika offentliga organ".

Utredarna tar fram det tunga artilleriet när det gäller kritiken mot TCOs alltför omfattande samhällsintresse. Det måste, understyks det i utredningen, tillkomma alla demokratiska organisationer i samhället att på egen hand, utan någon inblandning utifrån, fastställa såväl ramar som riktlinjer för verksamheten i den egna organisationen. Och detta utan undantag. Härvidlag måste man ge utredningen rätt. Detta är en intern TCO-fråga som medlemmarna har att ta ställning till.

Utredningen går emellertid längre än så. För alla eventualiteters skull gör utredningen en helgardering. Principen att endast medlemmarna kan fastställa vilka områden TCO skall ägna sig åt innebär att den fackliga ledningen är skyldig att föra fram och driva de frågor, som medlemmarna i demokratisk ordning funnit angelägna. Ledningen har initiativrätt, ja skyldighet, att i utredningar och på annat sätt verka, ej passivt avvakta "att medlemmarna skall ta ställning". Ledningen har därutöver en opinionsbildande skyldighet. Denna skyldighet innefattar en åsiktsredovisning.

"Medlemmarna har valt sina fackliga företrädare för att på bästa sätt kunna hålla sig informerade om bl a aktuella samhällsfrågor av betydelse för löntagarna och för att få behovet av sakkunskap tillgodosett. De åsikter som den fackliga ledningen därvid omfattar är den skyldig att redovisa för medlemmarna".

Har man med andra ord valt eller anställt skickliga fackliga företrädare i ledningen för TCO och dessa i mera allmänna samhällsfrågor råkar ha en ensidig politisk förankring, kan det förmenta kravet på en åsiktsredovisning få konsekvenser som medlemmarna borde ha rätt att ställa sig frågande inför.

Medlemsopinionen

Vad vill då medlemmarna och vad tycker de? Några entydiga svar på dessa frågor finns inte. I samband med Industritjänstemannaförbundets 50-årsjubileum 1970 redovisades resultatet av en opinionsundersökning bland medlemmarna. Bland andra hade de fått frågan, vilka punkter anser ni vara viktigast i SIFs famtida arbete? Främst bland svaren kom anställningstryggheten (58,8 %). Därefter följde lönens storlek (14,5 %), jämlikhet (8,9 %) samt medinflytande (3,8 %). Samhällsbevakningen erhöll 1,3 procent. En intressant iakttagelse var att för samtliga frågor utom för just samhällsfrågorna var spridningen betydande vid en jämförelse mellan olika åldersgrupper. Det är med andra ord knappast troligt att inställningen till samhällsbevakningen till följd av den åldersförskjutning, som skett under de snart tio år som gått sedan opinionsundersökningen gjordes, kan ha påverkats. Där-

emot har mycket annat skett på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt som kan ha givit samhällsfrågorna ett mera omfattande medlemsengagemang. I "TCO i samhället" understryks att TCOs verksamhet är beroende av att de skilda medlemsorganisationerna tillfredställande förmår skapa upp- slutning bakom riktlinjerna – som de själva varit med om att fastställa – i de egna leden. Det vore kanske dags för en ny opinionsundersökning omfattande hela TCO.

För många medlemmar i TCO måste samhällsfrågorna i den egna organisationens tappning upplevas kontroversiellt eller i varje fall irriterande. Rader av motioner till stämmor och kongresser tillsammans med insändare och uttalanden pekar på detta. Svensk Tidskrifts i detta nummer redovisade SCB-undersökning understryker detta ytterligare.

Flertalet medlemmar anser inte att de har något avgörande inflytande på TCOs policy i samhällsfrågorna. Många anser kanske fortfarande att det är de rent fackliga frågorna som är de väsentliga. Det är utifrån dessa, och handläggningen av dem, som man ser sitt medlemskap eller engagerar sig i det fackliga arbetet, väljer sina förtroende- män och -kvinnor samt anställer sina ombudsmän.

För en utomstående iakttagare kunde det ligga nära till hands att avfärda frågor av detta slag med uttrycket att medlemmarna har den topporganisation de förtjänar.

TCO uttalar sig

TCO intar emellertid en betydande position

med sina en miljon medlemmar när det gäller utspel i fackliga, arbetsmarknadspolitiska och samhällsekonomiska frågor. Ola Ullsten har som ensam partiledare vågat sig in i diskussionen om fackets maktposition och sammanfattat sin syn på följande sätt: "Ibland hörs irritation över att någon facklig organisation framför sin mening i en fråga som är föremål för politisk debatt. . . Men eventuell kritik skall rimligen riktas mot ståndpunkten, inte mot att den framförs. Och om de politiska beslutsfattarna på något otillbörligt sätt skulle ta hänsyn till ståndpunkten är felet att politikerna gör en alltför självständig bedömning, inte att den fackliga organisationen försöker påverka politikerna. Det har de sin fulla rätt att söka göra."

Politikerna måste med andra ord göra en värdering. Ett TCO-uttalande i en arbetsmarknadspolitisk fråga måste förtjäna större uppmärksamhet än ett som rör konsumentpolitiken. Bakom värderingen måste också ligga en insikt om hur opinionsbildningen sker inom TCO, hur en remiss eller ett uttalande kommer till.

Följande exempel är belysande. Vid TCOs styrelsesammanträde den 12 december 1977 lämnades en muntlig rapport om att utbildningsdepartementet förberedde en proposition om Sveriges Radios framtida organisation med en uppdelning på fyra från varandra fristående företag. Styrelsen diskuterade rapporten och i protokollet antecknades: "Under diskussionen framfördes bl.a. synpunkter om att en uppdelning av Sveriges Radio skulle försvåra integriteten och möjligheten för företaget att arbeta opartiskt. Styrelsen beslöt uppdraga åt Arne H

Nilstein och Östen Johansson att vidtaga erforderliga åtgärder för att framföra TCOs uppfattning vad gällde den föreslagna omorganisationen". Detta beslut togs vid så att säga sittandes bord av TCOs styrelse samtidigt som styrelsen är väl underkunnig om att ett medlemsförbund, Sveriges Journalistförbund, tagit ett kongressbeslut om en uppdelning av Sveriges Radio.

Man måste också hålla i minnet en rad andra fakta. TCO-medlemmarna har till övervägande del sina sympatier hos de tre icke-socialistiska partierna, 55 procent, mot 41 procent för socialdemokratin och 3 för vpk (1976 års val). Bland de många medlemmar som innehar förtroendeposter är sannolikt förhållandena det motsatta. På de högre förtroendemannanivåerna talar mycket för att en ytterligare förskjutning sker mot vänster.

I detta sammanhang får man inte heller glömma att av TCOs styrelse är 2/3 TCO-anställda och endast 1/3 förtroendemän från anslutna förbund!

TCO och demokratin

Drygt en fjärdedel av utredningen ägnas åt dels Organisationerna – en garanti för demokratin, dels Demokratin i tillämpning. Det förstnämnda avsnittet sätter in TCO i folkrörelsesammanhang och utmynnar i krav på ett utökat samhälleligt ekonomiskt stöd för verksamheten. Det andra utmynnar i ett engagerat försvar för den representativa demokratin. Man är emellertid samtidigt angelägen framhålla att en bredare förankring bland medlemmarna bör utgöra ett

normalt inslag vid beredning av viktigare frågor.

Utredningen föreslår att TCO mer än vad hittills varit fallet skall utarbeta fackligt politiska program i olika samhällsfrågor. Efter som man avser att täcka in praktiskt taget allt utom kyrka-statfrågan och försvarspolitiken kommer ett program med den ideologiska inriktning, som utredningens förslag förutsätter, att bli ett intressant komplement till de politiska partiernas handlingsprogram. TCO-utredarna vill att samhället i demokratiens namn skall satsa medel för att få dessa program på pränt. Politiska förtecken har också utredningens förslag om ett utvidgat och fördjupat samarbete med LO. Erfarenheten har visat, menar utredningen, att samarbetet mellan TCO och LO i samhällsfrågor inte i något avseende har inkräktat på TCOs partipolitiska obundenhet. Utredningen går emellertid inte längre i sin analys.

Allmänt hållen är också den del av utredningen, som redovisar de områden som i fortsättningen skall ingå i TCOs samhällsbevakning. Med rätta framhålls de frågor som hänger samman med inflationen, den ekonomiska tillväxten, sysselsättningen samt produktiviteten. De representerar områden som ligger de fackliga intressena nära. Men samtidigt för de automatiskt in på centrala politiska frågeställningar. Den ökade produktivitet som skall ge full sysselsättning, en till 30 timmar reducerad arbetsvecka med ökad eller i varje fall bibehållen standard kräver – för att citera utredningen – ett val av ekonomiskt system.

TCO-syn på massmedia

Utredningen präglas i stora stycken av en – medveten eller omedveten – försvarsattityd. I avsnittet Massmedia ur facklig synvinkel går utredarna till häftig attack. Rösläget blir högt och gällt. Läsaren kommer att tänka på det gamla talarrådet: tryter argumenten, höj rösten. Här måste man sätta skrivningen i samband med utredningens ordförande, journalistförbundets ordförande, Östen Johansson.

Svenska massmedia påstås förmedla till sina lyssnare, tittare och läsare propaganda, osaklig och förvrängd information uppblandat med saklig och korrekt information. Massmedia undviker alltför ofta väsentliga samhällsproblem genom ett snävt urval av information och opinionsyttringar. Särskilt illa tycks det stå till inom pressen. Här konstaterar utredningen att det föreligger en väsentlig skillnad mellan pressens metod att påverka opinionsbildningen och den som den fackliga rörelsen tillämpar.

Utifrån dessa utgångspunkter finns endast en logisk slutsats, och den drar också utredarna: att det skapas utrymme för en ökad aktivitet från TCOs sida i massmediafrågor. För detta krävs förstärkta insatser från samhällets sida. I övrigt avstår utredningen från en längre gående konkretisering; det faller utanför uppdraget att formulera ett program för TCOs massmediapolitik.

I debatten kring löntagarfonderna har i TCO-tidningen (nr 18/1977) formulerats en utgångspunkt för ett sådant program: En tidnings rätt att bilda opinion måste ifrågasättas om den saknar anknytning till någon

samhällsgrupp (läs: folkrörelse) i vidare bemärkelse.

Avsnittet om massmedia är oklart till sina motiv och syften, undanlidande i formuleringarna och slappt i slutsatserna. Det kräver en mera allsidig och fördjupad kommentar än den som kan ges inom ramen för en översiktlig redovisning.

Utredningens kravlista

Utredningen sammanfattar avsnitt för avsnitt sina krav och önskemål i ett antal uppsatser. Dessa kan grupperas efter två huvudlinjer, externa och interna. Till de förra hör främst kravet på ett utvidgat ekonomiskt stöd från samhället. Stödet bör vara utan de specificerade villkor som för närvarande gäller. Man kräver också rättvisare skatteregler, som tillåter att större delen av de fackliga avgifterna skall vara avdragsgilla. När det gäller inflytande- och bevakningsfrågorna föreslås utvidgad representation i verksstyrelser och andra offentliga organ, samt en sådan ställning att organisationen centralt kan medverka när det gäller strukturella förändringar av industrigrenar eller hela branscher. Till denna grupp hör också kravet på inflytande på den privata sektorns utbud av varor och tjänster. Sist men inte minst vill utredningen att TCO skall ges möjlighet att aktivt påverka utbudet av information i massmedia.

När det gäller krav och önskemål internt i TCO understryker utredningen, att den interna debatten skall stimuleras, men ställer samtidigt som ett oeftergivligt krav att det är TCO centralt som har det yttersta ansvaret.

Samhällsfrågorna och arbetet med dessa bör i framtiden grundas på ett system med handlingsprogram. Till de tunga önskemålen hör också ett utvidgat och fördjupat samarbete med LO.

Fortsatt debatt

"TCO i samhället" skall nu sändas ut på remiss till medlemsorganisationerna. Därefter lämnar styrelsen sitt utlåtande inför TCO-kongressen nästa år. Såsom utredningen i skilda sammanhang framhållit är det medlemmarna som skall avgöra verksamhetens mål och inriktning, men de yttringar denna verksamhet får måste bedömas – och därmed debatteras – av alla i samhället, oavsett om de är medlemmar eller ej i TCO.

Det finns anledning att särskilt uppehålla sig vid följande fyra frågeställningar. TCO intar redan i dag en stark maktposition. Enligt utredningen finns det behov av ytterligare kraftig framflyttning av TCOs inflytande i samhället. Samtidigt har man mycket noga framhållit att varje korporativistiskt inslag är TCO främmande. Det är ett självklart demokratiskt krav. Lika självklart är att vakthållningen tillkommer alla och envar.

Ansvaret för de politiska besluten tillkommer enligt våra demokratiska spelregler regering och riksdag. Opinionsbildningen är fri. Organisationer och enskilda har samma rätt. Politikerna svarar för erforderlig utvärdering och det är givetvis då nödvändigt att ha en god kunskap om skilda opinionsyttringars bakgrund. TCO har en miljon medlemmar, men bakom ett uttalande från TCOs styrelse har många gånger stått en

betydligt glesare skara. Genom det centrala agerandet i en rad frågor har TCOs trovärdighet vad gäller representativitet måst sättas i fråga. Här krävs större insatser än utredningens önskemål om en vidgad intern debatt.

Under utredningens gång har det pågått en delvis inflammerad diskussion kring frågeställningen "Har TCO politiserats?" Utredningen har inte ansett sig behöva ta upp frågan till öppen behandling. Genom att hävda att det är en skyldighet för alla som

har en central uppgift i TCO att redovisa sina (personliga) ståndpunkter, genom att framhålla vikten av ett politiskt engagemang från de anställdas sida, genom att påstå att ett utvidgat och fördjupat samarbete med LO kan ske med full integritet, har utredningen på olika sätt närmat sig denna väsentliga fråga. Den interna debatten inom TCO har emellertid visat att det krävs ett bättre klarläggande än det utredningen i denna omgång mäktat åstadkomma.